

**ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРЕРАХУНКУ ПЕНСІЙ
ОСОБАМ, ЗВІЛЬНЕНИМ ІЗ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ****PROCEDURE FOR ASSIGNING AND TRANSFERRING
PENSIONS TO PERSONS DISMISSED FROM MILITARY SERVICE**

**Сирота І.М., к.ю.н., заслужений юрист України,
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»**

**Корнілова О.В., аспірант кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»**

Стаття присвячена аналізу актів законодавства України у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців, у тому числі порядку призначення, перерахунку та визначення розміру пенсії. Аналізуються закони України, постанови Кабінету Міністрів України, які регулюють відносини у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності врегулювання процедурного порядку здійснення конституційного права на пенсійне забезпечення такої категорії громадян, як особи, звільнені з військової служби, з урахуванням особливостей їх умов службової діяльності, характеру, складності і значення виконуваних функцій, ступеня відповідальності, певних обмежень конституційних прав і свобод.

Необхідність додаткових гарантій соціальної захищеності військовослужбовців як під час проходження військової служби, так і після її закінчення, зумовлена тим, що дана служба пов'язана із ризиком спричинення шкоди їх життю та здоров'ю, підвищеними вимогами до дисципліни, професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей.

Звертається увага на невідповідність норм Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб». У перерахунку пенсії змінною величиною є лише розмір грошового забезпечення, натомість відсоткове значення розміру основної пенсії, яке обчислювалося при її призначенні відповідно до наявної у позивача вислуги років, є незмінним.

Сформульовано пропозиції про внесення змін щодо вдосконалення національного законодавства у сфері порядку призначення, перерахунку та визначення розміру пенсії особам, звільненим з військової служби.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, особи, звільнені з військової служби, призначення та перерахунок пенсії, розмір пенсії.

The article is devoted to the analysis of acts of the legislation of Ukraine in the sphere of pension provision of servicemen, including the procedure of appointment, transfer and determination of the amount of pension. The laws of Ukraine, the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regulating relations in the sphere of pension provision of servicemen are analyzed.

The relevance of this study is the need to regulate the procedural procedure for exercising the constitutional right to a pension of such a category of citizens as persons dismissed from military service, taking into account the peculiarities of their conditions of service, nature, complexity and importance of the functions performed, the degree of responsibility, certain restrictions on constitutional rights and freedoms.

The need for additional guarantees of social security for servicemen, both during and after their military service, is conditioned by the fact that the service is associated with the risk of harm to their lives and health, high requirements for discipline, professional fitness, professional, physical, volitional and other qualities.

Attention is drawn to the inconsistency of the provisions of the Law of Ukraine "On pension provision of persons dismissed from military service and some other persons" and the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On recalculation of pensions to persons dismissed from military service and some other categories of persons". The variable value of the pension is only the amount of cash security, but the percentage value of the basic pension, which was calculated at its appointment in accordance with the plaintiff's years of service, is unchanged.

Proposals for amendments to the national legislation in the field of procedure of appointment, transfer and determination of the pension to persons dismissed from military service are formulated.

Key words: pension, pension, persons dismissed from military service, appointment and transfer of pension, amount of pension.

Постановка проблеми. Головними пріоритетами соціальної політики держави є розвиток соціальної сфери, зростання соціальних гарантій та підвищення соціальних стандартів, покращення соціального захисту громадян.

Важливою складовою частиною соціальної сфери є пенсійне забезпечення, яке є здебільшого основним джерелом існування багатьох мільйонів людей. У державі налічується понад 13 мільйонів пенсіонерів.

Процедурний порядок здійснення конституційного права на пенсійне забезпечення – один з найважливіших механізмів реалізації права на пенсію. Він застосовується на всіх стадіях (звернення за призначенням пенсії, призначення і виплата пенсії).

Для реалізації суб'єктивного права на пенсію особа має звернутись до територіального органу Пенсійного фонду України. Питаннями призначення і виплати пенсії займаються районні управління Пенсійного фонду України за місцем роботи чи проживання громадян. Звернення за призначенням пенсії – це вираження громадянином

конкретному компетентному органу Пенсійного фонду України наміру отримувати встановлену пенсію. Воно має односторонній, винятково правомочний характер і не потребує будь-якого погодження.

Особливе місце у реформуванні пенсійної системи займає її модернізація, в тому числі вдосконалення чинного законодавства у сфері пенсійного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти нормативно-правового регулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення були розглянуті у працях відомих науковців, зокрема Н.Б. Болотіної, К.Ю. Мельника, В.С. Тарасенко, Л.І. Харитоновой, М.М. Шумила та інших. Однак деякі питання у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців все ще залишаються малодослідженими, що пов'язано зі стрімкою динамічністю регулювання відносин у цій сфері, внесенням змін до чинного законодавства та сучасними перетвореннями, які стосуються пенсійного забезпечення.

Метою статті є аналіз положень національного законодавства щодо порядку призначення та перерахунку пен-

сій військовослужбовцям та внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Основними нормативно-правовими актами у сфері пенсійного забезпечення є закони України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 р. № 1788-ХІІ [1] та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-ІV [2], у яких зазначені загальні умови, порядок нарахування та розміри пенсій. Варто зауважити, що звернення за призначенням пенсії може здійснюватися в будь-який час після виникнення права на пенсію.

Доцільно підкреслити, що пенсійне забезпечення окремих категорій громадян регулюється спеціальними законами з урахуванням особливостей їх умов праці, характеру, складності і значення виконуваної роботи, ступеня відповідальності, певних обмежень конституційних прав і свобод.

Важливе місце в загальній системі пенсійного забезпечення займають питання модернізації військових пенсій. Варто зауважити, що на даному етапі розвитку нашої країни (анексія Криму, Операція об'єднаних сил) прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на соціальний захист військових пенсіонерів.

Саме тому особи, які перебувають на службі у Збройних силах України та в інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, мають спеціальний статус та особливі умови соціального захисту. Необхідність додаткових гарантій соціальної захищеності цієї категорії осіб як під час проходження військової служби, так і після її закінчення зумовлена тим, що військова служба пов'язана з ризиком спричинення шкоди їх життю та здоров'ю, підвищеними вимогами до дисципліни, професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей [3].

Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 р. № 2262 [4] визначені умови, норми та порядок пенсійного забезпечення відповідної категорії населення.

Варто зазначити, що Законом закріплено низку гарантій для осіб, які мають право на пенсію відповідно до зазначеного Закону:

- гідне пенсійне забезпечення шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом;
- перерахунок призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення;
- надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист.

Правовою основою для реалізації гарантії перерахунку призначених пенсій у зв'язку зі збільшенням рівня грошового забезпечення працюючих військовослужбовців є положення ч. 3 ст. 43 та ч. 4 ст. 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Цими положеннями встановлюється, що пенсії обчислюються з розміру грошового забезпечення (з урахуванням відповідних окладів за посадою, військового звання, процентної надбавки за вислугу років, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень та премій)), з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб»

від 30.08.2017 р. № 704 [5] держава гарантувала підвищення грошового забезпечення військовослужбовцям.

Варто зауважити, що збільшено розміри посадових окладів, окладів за військовим званням та інших складників грошового забезпечення, що призвело до перерахунку пенсій військовослужбовцям відповідно до чинного законодавства. Проте виникла низка зобов'язань в органах державної влади щодо проведення процедури перерахунку пенсій, яка врегульована нормами Постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» від 21.02.2018 р. № 103 [6].

Порядок перерахунку та виплати військових пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» суперечить нормам зазначеної вище Постанови Кабінету Міністрів України, що становить колізію у національному законодавстві.

Згідно з пунктом 1 постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» пенсії, які призначені до 1 березня 2018 р. згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», підлягають перерахунку з урахуванням визначених станом на 1 березня 2018 р. постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704 розмірів:

- окладу за посадою;
- окладу за військовим званням;
- відсоткової надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посадою, яку особа обіймала на дату звільнення зі служби.

Відповідно до даної постанови Кабінету Міністрів України перерахунок пенсій зосереджений на трьох основних елементах (оклад за посадою, за званням, надбавка за вислугу років) грошового забезпечення, а решта, яка передбачена Законом України (додаткова винагорода, допомога на оздоровлення і вирішення соціально-побутових питань, премія, винагорода за участь в АТО), не береться до уваги, що зменшує розмір щомісячного пенсійного забезпечення військових пенсіонерів.

Також пунктом 2 постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» передбачено виплату перерахованих відповідно до її пункту 1 підвищених пенсій у таких розмірах:

- з 1 січня 2018 р. – 50%;
- з 1 січня 2019 р. до 31 грудня 2019 р. – 75%;
- з 1 січня 2020 р. – 100% суми підвищення пенсії, визначеного станом на 1 березня 2018 р.

Варто зауважити, що даною постановою Кабінет Міністрів України привів у відповідність порядок перерахунку та виплати військових пенсій.

Таким чином, пенсія, яка обчислена всупереч Закону не з усього грошового забезпечення, не підлягає виплаті протягом 2018 та 2019 років у повному обсязі. Суму недоплати пенсії за цей період органами Пенсійного фонду України для наочності можемо обрахувати, використавши, наприклад, такі розміри складників грошового забезпечення: посадовий оклад – 6 910 грн, оклад за військовим званням (полковник) – 1 480 грн, надбавка за вислугу років (50%) – 4 195 грн. За наявності таких даних органи Пенсійного фонду України, керуючись п. 2 постанови КМУ від 21.02.2018 р. № 103, не доплачували кожному такому пенсіонеру щомісячно у 2018 р. 2 524,60 грн, а у 2019 р. – 1 262,30 грн. Загалом сума недоплати складає 45 442,80 грн. (12×2 524,60 + 12×1 262,30). Крім того, ці розрахунки проведені з огляду на розмір лише 3 складників грошового забезпечення. Зрозуміло, що в разі перерахунку пенсії відповідно до закону (з урахуванням усіх складників грошового забезпечення) такому військовому

пенсіонеру належить отримати значно більше. Ця сума залежить від індивідуальних надбавок та премій, які нараховувалися йому до введення в дію цієї постанови [3].

Оскільки Конституція України від 28.06.1996 року [7] є найвищим за юридичною силою нормативно-правовим актом, то згідно з частиною 2 статті 19 органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Аналізуючи положення пунктів 1 та 2 постанови Кабінету Міністрів України, варто підкреслити суперечність норм Конституції України (ч. 1 ст. 8, ч. 5 ст. 17, ч. 2 ст. 22, ч. 1 ст. 46, ч. 1 ст. 64).

Передбачений пунктом 1 постанови КМУ від 21.02.2018 р. № 103 перерахунок пенсії з урахуванням розміру лише окладу за посадою, окладу за військовим званням та відсоткової надбавки за вислугу років суперечить ч. 3 ст. 43 та ч. 4 ст. 63 Закону України від 09.04.1992 р. № 2262-ХІІ, а також ч. 2 ст. 9 Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ [8]. Конституційний Суд України, надаючи офіційне тлумачення нормам Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», у рішенні від 13 травня 2015 року № 4-рп/2015 [9] зазначив, що аналіз положень Закону вказує на єдиний підхід законодавця до визначення видів грошового забезпечення військовослужбовців, які враховуються як під час призначення пенсій (ст. 43), так і під час перерахунку раніше призначених пенсій (ст. 63). Крім того, у цьому ж рішенні Конституційний Суд України наголосив, що винятково Верховна Рада України шляхом прийняття законів визначає види грошового забезпечення для обчислення та перерахунку пенсій військовослужбовців та осіб, які мають право на пенсію за законом, а Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення права осіб на пенсійне забезпечення, керуючись Конституцією та законами України [3].

Висновки. Отже, передбачена пунктом 2 постанови виплата протягом 2018–2019 років пенсій у неповному обсязі суперечить вимогам ч. 3 ст. 1-1 Закону України

«Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Згідно з постановою Кабінету Міністрів України зміна умов і норм пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, здійснюється винятково шляхом внесення змін до цього Закону та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Також зміст положень як пункту 1, так і пункту 2 вищевказаної постанови свідчить про порушення принципу рівності прав на належний порядок обчислення пенсії під час її перерахунку зазначеній категорії осіб. Вказані положення суперечать вимогам Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р. № 5207-VI [10], дія якого також поширюється на суспільні відносини у сфері соціального захисту. Згідно зі ст. 6 цього Закону забороняється дискримінація з боку державних органів, їх посадових осіб.

Варто зазначити, що законодавством встановлені нові соціальні стандарти для ветеранів війни. Так, учасники бойових дій та інваліди II–III групи, учасники Великої вітчизняної війни 1941–1945 рр., яким виповнилось 85 років і більше, набули права на пільги, передбачені для інвалідів війни I групи. На фінансове забезпечення цієї категорії ветеранів війни видатки Державного бюджету у цьому році становлять 298,8 млн грн [11, с. 11].

Отже, реформування пенсійної системи, зокрема оновлення порядку перерахунку пенсій для військовослужбовців, потребує вирішення багатьох питань, зокрема і скорочення дефіциту Пенсійного фонду за рахунок легалізації заробітної плати, погашення поточної заборгованості та її недопущення надалі, оптимізація нарахувань єдиного соціального внеску, підвищення заробітної плати. Досить велика кількість працівників отримує мінімальну зарплату, що негативно впливає на розмір відрахувань страхових внесків до Пенсійного фонду. У ході пенсійної реформи внесено багато новацій, змін до законодавства, які потребують роз'яснення населенню. Це стосується й змін у порядку призначення, перерахунку та визначення розміру пенсії, в тому числі й військовослужбовцям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49. Ст. 376.
3. Думка експерта військові пенсії: протиправність у визначенні розмірів та шляхи поновлення порушених прав. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijskovi-pensiyi-protipravnist-u-vyznachenni-rozmiriv-ta-shlyahy-ponovlennya-porushenyh-prav/>.
4. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 р. № 2262. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
5. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. *Офіційний вісник України*. 2017. № 77. Ст. 2374.
6. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 103. *Офіційний вісник України*. 2018. № 20. Ст. 662.
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р. № 15. Ст. 190.
9. Справа за конституційним зверненням громадянина Сердюка Вадима Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 63 Закону України Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Рішення Конституційного суду України. *Офіційний вісник України*. 2015. № 49. Ст. 1577.
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.
11. Соціальний кур'єр. 2013. № 1. С. 11.